

KAST UNSURU VE CEZALANDIRILABİLME ŞARTI EKSENİNDE HAKARET SUÇU*

Evaluating the Crime of Insult in the Context of Criminal Intent and Conditions of Punishability

Dr. Öğr. Üyesi M. Emre TULAY (LL.M. Bochum)**

ÖZ

Türk Ceza Hukukunda hakaret suçu ile ilgili temel düzenleme TCK m. 125'te karşımıza çıkar. Kanunkoyucu, ilgili maddede hakaret suçunu tanımlarken huzurda ve gıyapta hakaretin aynı şekilde cezalandırılmasını öngörmüştür. Hakaret eyleminin işleniş şekillerinden olan gıyapta hakaret için gereken ihtilat şartının hukuki niteliği tartışmalıdır. İhtilat unsurunun kastın kapsamında görülmesi ile objektif cezalandırma şartı olarak mütalaa edilmesi arasında doğan fark failin cezalandırılabilirliğini doğrudan etkilemektedir. O halde ihtilatın hukuki niteliğinin isabetli şekilde ortaya konulması hukuki bir zorunluluktur. Ayrıca, doktrin ve Yargıtay uygulaması birlikte değerlendirildiğinde, mevcut yasal düzenlemenin yeniden ele alınması gerekliliği ile karşılaşılmaktadır. Bu konuda Alman Ceza Kanunu'nun 186. maddesi aydınlatıcıdır.

ANAHTAR KELİMELEER: Hakaret, Gıyapta Hakaret, İhtilat Şartı, Hakaret Suçunda Manevi Unsur, Objektif Cezalandırılma Şartı.

ABSTRACT

In Turkish Criminal Law, the main article about the crime of insult is the Article 125 of Turkish Penal Code. When defining the offense in the related article, the legislator stipulated that the insult in the presence of the victim and the insult in the absence of the victim should be punished in the same way. The legal characteristic of the required condition -which is the act should be committed in the presence of at least three further people- for being culpable for an insult made in the absence of the victim, is controversial. The difference between considering the required condition to be culpable for an insult made in the absence of the victim in the scope of the element of intention and considering it in the scope of objective conditions of punishability is directly affects the punishability of the perpetrator. In this case, it is a legal obligation that the legal characteristic of this required condition to be put forward accurately. Moreover, if the doctrine and the Court of Cassation decisions are evaluated together, this clearly shows that it is necessary to reconsider existing legal regulations. Article 186 of the German Penal Code is enlightening about this issue.

KEY WORDS: Crime of Insult, The Insult in the Absence of the Victim, The Condition of the Act Should Be Committed in the Presence of at Least Three Further People, The Moral Element of the Crime of Insult, Objective Conditions of Punishability.

* Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 25.09.2019

Kabul Edildiği Tarih: 14.11.2019

DOI Numarası: [10.15337/suhfd.624336](https://doi.org/10.15337/suhfd.624336)

** Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

E-mail Adresi: muhammedtulay@sdu.edu.tr

ORCID ID: [0000-0002-7828-8302](https://orcid.org/0000-0002-7828-8302)

A. GENEL OLARAK

Türk Ceza Hukukunda hakaret suçu temel olarak TCK m. 125'te düzenlenmiştir. Kanunkoyucu bu suçla ilişkin fiili sadece doğrudan hakaretle sınırlamamış, suçun giyapta da işlenebileceğini kabul etmiştir. Fakat Kanunkoyucu, giyapta hakaretin oluşabilmesini "ihtilat" şartına bağlamış, "ihtilat"tan ne anlaşılması gerektiğini de madde metninde belirtmiştir. Ancak Kanunkoyucunun bu açıklaması irdelenmeli, "ihtilat" şartının ne ifade ettiği doğru tespit edilmelidir. Esasen, giyapta hakaret eyleminin suç olarak öngörülmesi, başlı başına tartışmayı gerekli kılmaktadır.

Çalışmamızda öncelikle hakaret suçuna genel açıklamalarla değinilmiş, özelinde giyapta hakaret eylemi üzerinde durulmuştur. Giyapta hakaretin yasal şartı olan "ihtilat"ın hukuki niteliği tartışılmış, bu tartışma üzerinden failin durumu değerlendirilmiştir.

B. HAKARET SUÇUNUN OBJEKTİF UNSURLARI

I. Maddi Unsurlar

a. Suçun Konusu, Fail ve Mağdur

Kanunkoyucu, hakaret suçunu esas itibarıyla TCK m. 125'te, şerefe karşı suçlar başlığı altında düzenlemiştir. Madde metnindeki onur, şeref ve saygınlık ifadeleri de birlikte değerlendirildiğinde, bu suçla korunan hukuki yarar, kişinin hem içsel duygusu (iç şeref), hem de dış dünyadaki onurudur (dış şeref).¹

Suçun faili bakımından; TCK m. 125'te öngörülen hakaret suçunun faili herkes olabilir.² Tüzel kişiler fail olamayacağından, ancak gerçek kişiler fail sıfatını haizdir.³ Bu suçun basın yoluyla işlenmesi halinde; 5187 Sayılı Basın Kanunu m. 11'e göre, hakaret içeren eserin sahibi faildir. Süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya

¹ Hafizoğulları/Özen, 236; Koca/Üzülmez, 470; Tezcan/Erdem/Önok, 587; Yenidünya/Alşahin, 45.

² Tezcan/Erdem/Önok, 588. 5187 Sayılı Basın Kanunu m. 11 gereğince, süreli yayınlarda yer alan hakaret ifadelerden eser sahibi sorumludur. Ancak eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip olmaması ya da yurt dışında bulunması sebebiyle Türkiye'de yargılamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkum olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir. Süresiz yayınlarda ise; aynı koşullarda, basımcı sorumludur. Doktrinde haklı olarak, söz konusu hükmün ceza sorumluluğunun şahsiliğinin vurgulandığı Anayasa m. 38/7'ye aykırı olduğu ifade edilmektedir, bkz. Tezcan/Erdem/Önok, 588.

³ Tezcan/Erdem/Önok, 588. Hakaret eylemi, özel hukuk tüzel kişisinin organ ya da temsilcileriyle ve tüzel kişi yararına işlenmesi halinde, TCK m. 125 vd.'da tüzel kişilere özgü güvenlik tedbiri öngörülmediği için, herhangi bir cezai yaptırımın uygulanması söz konusu değildir (TCK m. 60/4), ayrıca bkz. Koca/Üzülmez, 470.

yayım sırasında ceza ehliyetinden yoksun olması veya yurtdışında bulunması sebebiyle Türkiye’de yargılanamaması ya da verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümlü mahkum olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ceza sorumluluğu altındadır. Ne var ki, bu şahısların açıkça yayıma karşı çıkmaları halinde sorumluluk yayımlatana aittir. Aynı koşulların süresiz yayınlarda tekemmülü halinde ise sorumluluk basımcıya aittir. Belirtelim ki, anılan kişilerin hakaret içeren yazının sahibi (eser sahibi) ile ortak bir suç işleme kararıyla hareket edip fiilin işlenmesinde birlikte rol alması ya da eser sahibini hakaret suçunu işlemeye azmettirmesi veya suça yardım etmesi hallerinde iştirak kuralları çerçevesinde cezai sorumluluk doğacaktır. Fakat Basın Kanunu m. 11’de yer alan düzenleme, ceza hukukunun temel ilkelerinden suç ve cezanın şahsiliği prensibiyle açıkça çelişmektedir (Anayasa m. 38/7; TCK m. 20/1).⁴

Mağdur bakımından ise, hakaret suçunun mağduru herkes olabilir.⁵ Hakaret suçunda korunan yarar şeref, sırf insan olunmasından kaynaklı olduğu için, eylemin gerçekten mağduru rencide etmesi aranmaz.⁶ Bu nedenle, kusur ehliyetini haiz olmayan kişi dahi bu suçun mağduru olabilir.⁷ Herhangi bir gerçek kişiyle aidiyet ilişkisi kularak tüzel kişiye karşı sarf edilen sözlerde ise, sözün yöneltildiği tüzel kişi suçtan zarar gören konumundadır.⁸

⁴ *Yenidünya/Alşahin*, 46. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 6. maddesinin ilk üç fıkrası ile 7. maddenin ilk fıkrasında düzenlenen suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan sahiplerini de sorumlu tutarak cezalandıran (m. 6/4; m.7/2) hükmü Anayasa’nın 38. maddesindeki “Ceza sorumluluğu şahsidir” ilkesine aykırı bulunduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. İptal kararının gerekçesinde; “...Yayınları inceleme ve denetim ödevi yayın sorumlusuna aittir. Yasak eylemlerin basın yayın yoluyla işlenmesi halinde basın yayın organlarının sahiplerinin salt bu nitelikleri nedeniyle cezalandırılması ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırılık oluşturur” kanaati paylaşılmıştır (Any. Mhk., 18.6.2009, 2006/121 E., 2009/90 K., 26.11.2009 gün ve 27418 sayılı Resmi Gazete).

⁵ Hakaret edilen kişinin ölü olması durumunda artık TCK m. 130/1 (ölünün hatırasına hakaret) hükmü uygulanır; zira ölümle kişilik sona ermiştir, *Tezcan/Erdem/Önok*, 588.

⁶ *Koca/Üzülmez*, 471.

⁷ *Aydın*, 885; *Koca/Üzülmez*, 471; *Tezcan/Erdem/Önok*, 587; *Yenidünya/Alşahin*, 47.

⁸ Yargıtay 18. CD, 6.2.2017, 2017/1193; aynı yönde *Koca/Üzülmez*, 472. Aksi görüş *Tezcan/Erdem/Önok*, 591.

Hakaret suçunun mağduru her gerçek kişi olabilirken⁹, bazı sıfatlar suç bakımından ayrı bir değerlendirme gerektirir. Nitekim kamu görevlisine, görevinden dolayı hakaret edilmesi suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir (TCK m. 125/3-a). Mağdurun cumhurbaşkanı olması halinde ise artık başka bir norm (TCK m. 299) uygulanır; ayrı bağımsız bir suç söz konusudur. Bu özel hüküm kapsamında değerlendirilen mağdur, suçun işlendiği anda görevde olan cumhurbaşkanıdır. Henüz Cumhurbaşkanlığı yemini etmeyen veya görev süresi sona eren kişiye karşı hakaret, genel hüküm olan TCK m. 125 çerçevesinde tahlil edilir.¹⁰

Hakaretin yöneltildiği mağdurun belirlenebilir olması gerekir.¹¹ Ama TCK m. 126'da belirtildiği üzere, mağdurun ismi açıkça zikredilmese de, eylemin niteliği ve kime yöneldiği noktasında duraksanmayacak bir durum varsa, hakaret suçu gerçekleşmiştir. Hakaret içeren sözlerin kime karşı söylendiği bilinmiyorsa, suçun olduğundan bahsedilemez. Bu bağlamda, hedef bireyin tespit edilemediği söylemler suç kapsamında değerlendirilmez. Mesela "*İcra mahkemelerinde rüşvet yeniliyor*" ithamı, tek başına TCK m. 125'te cezalandırılan bir söz değildir. Fakat muhatabına yönelik, "*Siz icra hakimiydiniz, değil mi? İcra hakimleri de bu işin içinde, hepsi hırsız*" sözü, artık belirlilik teşkil ettiğinden suç kapsamında değerlendirilecektir.¹² Doktrinde, belirlenebilir bir topluluğa karşı (mülakat için oluşturulan jüri heyeti gibi) hakaret edilmesi halinde tek bir suçun varlığından söz edileceği ifade edilmektedir.¹³ Oysa TCK m. 125/5 hükmüne göre, böyle bir durumda kurulu oluşturan her kişinin mağdur sayılacağı ve fakat zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir.¹⁴ Kanunkoyucunun, bu durumu TCK m. 43/2'deki açık düzenlemeye rağmen özel hükümde ayrıca zikretmesinin özel bir anlamı yoktur. Öyleyse, kurul niteliğini haiz topluluğa hakaret halinde de, tek suç yoktur; ama TCK m. 43/2 uygulanacaktır. Aynı hareketle birden fazla kişiye karşı sövmeye veya olgu isnadı eyleminde ise, her bir kişi mağdurdur; ancak içtima hükümlerince faile tek ceza verilir (Aynı nev'iden fikri içtima- TCK m. 43/2).¹⁵

Bizzat muhatabına karşı olmadan, ama şeref ve haysiyeti zedeleyecek mahiyette söylemler (Muhatabına karşı ve fakat onun eşi aleyhine özer gibi), doktrin ve

⁹ Soyaslan, 299. Mağdurun ölü olması halinde TCK m. 130 değerlendirilecektir. Ancak Atatürk'ün hatırasına yönelik tahkir edici fiiller hakkında 5816 Sayılı Kanun (Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun) dikkate alınacaktır, bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, 536.

¹⁰ Tezcan/Erdem/Önok, 588.

¹¹ Koca/Üzülmez, 472; Tezcan/Erdem/Önok, 587; Yenidünya/Alşahin, 48.

¹² Aynı yönde bkz. Tezcan/Erdem/Önok, 590.

¹³ Tezcan/Erdem/Önok, 590. "Aile", hakaret suçunda hedef alınmışsa, ailenin tüm bireylerinin mağdur olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir, bkz. Centel/Zafer/Çakmut, 235.

¹⁴ Koca/Üzülmez, 473.

¹⁵ Yargıtay CGK, 5.4.1987, 1987/253; Koca/Üzülmez, 473.

uygulamada “dolaylı/dolayısıyla hakaret” olarak kabul edilmekte ve böyle eylemlerde hem ithama maruz kalan, hem de dolaylı yoldan hakarete uğrayan kişi suçun mağduru olarak değerlendirilmektedir.¹⁶ Failin davranış biçimine göre TCK m. 43/2'nin uygulama ihtimali göz ardı edilmemelidir.¹⁷

b. Fiil

Kanunkoyucu, hakaret suçunu seçimlik hareketli bir suç olarak düzenlenmiştir.¹⁸ Suç, başkasının onur, şeref ve saygınlığını rencide edecek nitelikte somut olgu isnadı veya sövme şeklinde işlenebilir. Doktrinde haklı olarak, her ne kadar iki seçimlik eylem aynı suç kapsamında düzenlenmiş olsa da haksızlık içeriklerinin somut olayda yorumlanması ve ceza tayninde dikkate alınması gerektiği dile getirilmiştir.¹⁹ Yine TCK m. 125/1-son cümle ile birlikte, eylemin içeriğinin yanı sıra, muhataba ulaşma şekline göre de bir seçimlik hareket öngörülmüştür. Hakaret suçu doğrudan işlenebileceği gibi, aynı nitelikteki sözler gıyapta sarf edilmiş ve suça vücut vermiş olabilir.

aa. Onur, şeref ve saygınlığı rencide edecek nitelikte eylem

Onur, şeref ve saygınlık, korunması gereken temel insan hakları arasında yer alır. Bu hakların belli şekillerde ihlali halinde ceza yasaları devreye girecektir.

Fail tarafından sarf edilen sözlerin gerçekten rencide edecek nitelikte olup olmadığı noktasında yerel örf-adet de dikkate alınmalıdır. Gerçekten ülkemizin bir kesiminde normal kabul edilen söylemler, başka yöresinde aşağılayıcı nitelikte görülebilir. Hakim, somut olaya göre yorum yapıp karar verecektir. Mağdur gerçekten rencide edilmese bile, toplumun geçerli örf ve adet kurallarına göre hakaretamiz kabul edilen ifadeler bu suç kapsamında değerlendirilecektir.²⁰ Diğer yandan, toplum yargısına göre aşağılayıcı nitelikte olmayan söz ve davranışların mağdur nezdinde aşağılayıcı kabulü, suçun oluşmasına vücut vermez.²¹ Esasen aşağılayıcı olmamakla birlikte, mağdurun özel durumu nedeniyle onur kırıcı olan söz ve davranışlar ise suç kapsamındadır. Hülasa, failin davranışının bıraktığı etkinin tespitinde ilk olarak toplumsal yargı dikkate alınacak; ama mağdurun durumu göz ardı edilmeyecektir.²²

¹⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, 507; Tezcan/Erdem/Önok, 592.

¹⁷ Aynı yönde Yenidünya/Alşahin, 49 vd. Ayrıca bkz. Centel/Zafer/Çakmut, 235.

¹⁸ Tezcan/Erdem/Önok, 593.

¹⁹ Koca/Üzülmez, 474. Kanuni düzenlemeye ilişkin eleştiri için bkz. Tezcan/Erdem/Önok, 598.

²⁰ Centel/Zafer/Çakmut, 237; Kayaçiçek, 69; Koca/Üzülmez, 475; Özbek/Doğan/Bacaksız, 510 vd.; Tezcan/Erdem/Önok, 593; Yenidünya/Alşahin, 55.

²¹ Koca/Üzülmez, 476; Yenidünya/Alşahin, 55.

²² Ayrıca bkz. Centel/Zafer/Çakmut, 237.

Eleştiri hakkının sınırları içinde kalındığı takdirde ise suç oluşmayacaktır; zira sınırları aşılmamış eleştiri hakkı bir hukuka uygunluk nedenidir.²³ Yargıtay, tek başına *ağır eleştiri ve rahatsız edici* mahiyetteki eylemlerin hakaret suçu için yeterli olmayacağı kanaatindedir.²⁴ Gerçekten, karşılaşılan bir olaya karşı sırf serzeniş veya sitem niteliğindeki söylemler hakaret kapsamında değerlendirilemez.²⁵

bb. Somut bir fiil veya olgu isnadı yahut sövme

Hakaret suçun seçimlik hareketli olarak düzenlenmiş bir suçtur. Fail; muhatabının onur, şeref ve saygınlığı rencide edecek şekilde somut bir olay veya olgu isnat etmekte ya da sövmektedir. Bu iki eylem arasındaki fark, sarf edilen sözlerin somut bir olgu olup olmamasıdır. Şayet ifade, gerçekleşmiş veya gerçekleşmesi beklenebilen somut bir olaya yönelik ise *“somut bir fiil veya olgu isnadı”* söz konusudur.²⁶

Olgu isnadının gerçek bir vaka olup olmaması, suçun gerçekleşmesi açısından önemsizdir.²⁷ Ancak faile açısından TCK m. 127 çerçevesinde bir ispat/dava hakkı doğabilir. Isnat edilen somut fiil ya da olgunun suç teşkil etmesi gerekmez.²⁸ Belirtelim ki, gerçekleşmesi mümkün olmayan olayın isnadı halinde hakaret suçundan bahsedilemez.²⁹

Sövme eylemi, onur, şeref ve saygınlığı zedeleyecek derecede, herhangi bir olgu isnadı olmaksızın olumsuz değer yargısında bulunmaktır.³⁰ Bu seçimli hareket, ancak icrai davranışla gerçekleştirilebilir.³¹ El-kol hareketi gibi fiziki davranışlarla da

²³ Tezcan/Erdem/Önok, 594.

²⁴ Yüksek Mahkeme’ye konu olan emsal olaylarda; karşılaşılan haksızlığa tepki olarak sarf edilen *“Babanızın uşağı yok!”*, *“Aldığınız para kefen parası olsun!”*, *“Haddini bilmez”*, *“Edepsiz!”* gibi ifadelerin rahatsız edici ve ağır eleştiri niteliğinde olduğu ve fakat onur kırıcı, saygınlığı rencide edici boyutta olmadığı görüşündedir, bkz. Yargıtay 18. CD, 16.5.2017, 2017/5842; 4. CD, 29.4.2014, 2014/14210; 5.2.2014, 2014/3588.

²⁵ Koca/Üzülmez, 475.

²⁶ Koca/Üzülmez, 476; Özbek/Doğan/Bacaksız, 510; Tezcan/Erdem/Önok, 598.

²⁷ Yenidünya/Alşahin, 50.

²⁸ Koca/Üzülmez, 478.

²⁹ Koca/Üzülmez, 477.

³⁰ Koca/Üzülmez, 478; Tezcan/Erdem/Önok, 596. Gündelik hayatta çok fazla karşılaşılan beddua sözlerinin soyut tahkir olması nedeniyle hakaret suçu kapsamında değerlendirilemeyeceği yönünde doktrin görüşü için bkz. Tezcan/Erdem/Önok, 596. Yargıtay da, beddua sözlerinin tek başına hakaret suçunun konusu olamayacağı kanaatindedir, bkz. Yargıtay 2. CD, 5.5.2008, 2008/8036; CGK 16.9.2014, 2014/2014/386; 4. CD, 21.1.2014, 2014/1337, aksi yönde karar Yargıtay 4. CD, 3.5.2006, 2006/1381.

³¹ Tezcan/Erdem/Önok, 596. Doktrinde, *“uzattığı eli sıkmamak”* örneği üzerinden, sövme eyleminin ihmali hareketle de işlenebileceği de ifade edilmiştir, bkz. Yenidünya/Alşahin, 52.

sövmede bulunulması mümkündür.³² Yargıtay, söz harici fiziki davranışla onur ve şerefine rencide edilmesini “*eylemli sövme*” olarak tanımlamaktadır.³³

Yargıtay; somut olayın fail tarafından haksız nitelikte görüldüğü ve bu haksızlığa tepki olarak rencide edici sözlerin sarf edildiği durumda, ilgili sözlerin rahatsız edici ve ağır eleştiri kapsamında görülebileceği kanaatindedir.³⁴ Emsal kararlar tahlil edildiğinde; soyut tahrikler ile mevcut bir vakaya tepkiyle sınırlı kaba sözleri eleştiri kapsamında değerlendirilerek, fail açısından son derece lehe bir tutum sergilenmektedir.

c. Hakaret fiilinin huzurda veya gıyapta gerçekleşmesi

Kanunkoyucu, TCK m. 125 kapsamında hakaret suçunu seçimlik hareketler şeklinde düzenlediği gibi, eylemin gerçekleşmesi şekline göre de bir ayrıma gitmiştir. Buna göre suç, huzurda işlenebileceği gibi, gıyapta da işlenebilir.³⁵ Bu sınıflandırmadan ne anlaşılması gerektiği doğru şekilde tahlil edilmelidir. Çünkü her ne kadar iki ayrı eylem türü için de aynı ceza miktarı öngörülmüşse de, her ikisinin oluşumu ayrı şartlara tabi kılınmıştır. Yine çalışmamızın odak noktası olacak şekilde, failin kastı her iki eylem için de belirleyicidir.

Huzurda hakaret suçunun işlenebilmesi için, failin hakeratimiz ifadeleri mağdura karşı sarf etmesi gerekir. Burada mağdurun doğrudan görünmesi beklenmekle birlikte, mağdurun mevcut ortamda olduğunun fail tarafından bilindiği ve failin bu durumu bilerek hareket ettiği eylemler de, huzurda hakaret gibi değerlendirilir.³⁶ Failin, mağdurun olay mahallinde olduğunu bilerek onur kırıcı sözler sarf etmesi ve fakat mağdurun kendinden kaynaklı sebeple hakeratimiz ifadelere vakıf olamaması durumunda huzurda hakaret kabul edilecek midir? Gerek Yargıtay³⁷, gerek doktrin³⁸ bu ihtimalde huzurda hakaretin oluşacağı kanaatindedir. Ancak failin mağdura yönelik

³² Tezcan/Erdem/Önok, 596.

³³ Emsal olayda Yargıtay, polis memurunun yüzüne doğru çanta fırlatılmasını “eylemli sövme” olarak değerlendirmiştir, Yargıtay 4. CD, 23.1.1996, 1996/421; “Ancak; saniğin yakınana ... sövmediğinin anlaşılması karşısında gerekçede açıklanan saniğin tavır ve davranışlarının neler olduğunun yakınan ve tanıklardan sorulup açıklattırılarak, eylemli sövme olup olmadığının tartışılması gerektiği gözetilmeden eksik soruşturma ve yetersiz gerekçe ile hüküm kurulması...” Yargıtay 4. CD, 16.4.2003, 2003/2421.

³⁴ Hakkında yürütülen davada hakim tavrına sinirlenerek “Burada babanızın uşağı yok”, haciz memuruna karşı “Aile terbiyesi almadın mı?” sözleri, somut olay kapsamında ağır eleştiri olarak nitelendirilip, sövme kapsamında değerlendirilmemiştir, Yargıtay CGK, 16.9.2014, 2014/386; 4. CD, 11.11.2014, 2014/32605.

³⁵ Bekar, 227.

³⁶ Koca/Üzülmez, 480.

³⁷ Yargıtay CGK, 4.3.2003, 4-37/35.

³⁸ Koca/Üzülmez, 480.

hakeratamız ifadeler sarf ederken, onun olay mahallinde olduğunu bilmemesi halinde gıyapta hakaret söz konusudur.³⁹ Yine TCK m. 125/2'ye göre, mağduru muhatap alan yazılı, sesli, görüntülü iletiyle suçun işlenmesi huzurda hakarettir. Ayrıca eylemli sövme de, niteliği itibariyle sadece huzurda hakaret halinde kabul edilmelidir.

Kanunkoyucu, hakaret suçunda, eylemin içeriğinin yanı sıra, hareketin gerçekleşme şekline göre de seçimlik bir durum öngörmüştür. Buna göre; sadece huzurda hakaret değil, gıyapta hakaretin de cezalandırılması mümkündür. Ama gıyapta hakaret açısından Kanun, somut olayda bazı şartların oluşmasını aramaktadır. “İhtilat şartı” denilen koşula göre; gıyapta hakaretin, en az üç kişiyle ihtilat edilerek gerçekleştirilmesi gerekir.⁴⁰ Öngörülen sayıya, “ihtilat”ın anlamı gereği fail, şerik ve mağdur dahil değildir.⁴¹ Bu hususta, sır saklama yükümlülüğü olan kişilerin de (müvekkil ile olan görüşme gibi) bu sayıya dahil edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴² Ne var ki bu görüş, sır saklama yükümlülüğü bulunan kişi ile yapılan görüşmenin, ancak sır saklama yükümlülüğünü doğuran ilişkiyle nedenselliği bulunan açıklamalar yönüyle kabul edilebilir.⁴³

İhtilat edilen kişilerin aynı anda suç teşkil eden eylemi aynı anda öğrenmeleri şart değildir.⁴⁴ Keza bu kişilerin birbirlerinden haberdar olması aranmaz.⁴⁵ İhtilat edilen kişiler bakımından, vakıf oldukları ifadeler aynı içerikte olmayabilir. Mühim olan, aynı mağdur hakkında en az üç farklı kişiye hakeratamız ifadeler kullanılmış olmasıdır.⁴⁶

³⁹ Yargıtay CGK, 4.3.2003, 4-37/35. Ayrıca bkz. *Koca/Üzülmez*, 480.

⁴⁰ *Soyaslan*'a göre, gıyapta hakarete bulunulan mağdurun kendini savunma imkanı yoktur ve çevresinde itibar kaybı yaşaması muhtemeldir. Diğer yandan, gıyapta hakaret suçunda iki kişi ile ihtilat düşünce özgürlüğü kapsamında değerlendirilirken, üç kişi ile yapılan ihtilat artık düşünce özgürlüğünün sınırları aşmakta ve mağdurun haysiyetinin korunmasının daha önemli olduğundan bahisle faili kötünietli sayılarak cezalandırılmaktadır, *Soyaslan*, 302.

⁴¹ *Kayanççek*, 102; *Sakarya*, 420; *Soyaslan*, 303.

⁴² *Sakarya*, 420.

⁴³ Varılan sonuç bakımından aynı yönde *Kayanççek*, 103.

⁴⁴ *Aydın*, 894; *Centel/Zafer/Çakmut*, 240; *Kayanççek*, 94; *Sakarya*, 419; *Tezcan/Erdem/Önok*, 601.

⁴⁵ *Aydın*, 894; *Sakarya*, 420.

⁴⁶ *Sakarya*, 421. Hakaret içeren sözlerin içeriğinin aynı veya en azından benzer olması gerektiği yönünde görüş için bkz. *Tezcan/Erdem/Önok*, 602.

Sarf edilen sözlerin doğrudan bilgi sahibi olunmamakla birlikte öğrenilme ihtimalinin bulunması, gıyapta hakaret bakımından önemsizdir.⁴⁷ Yine, fiili anlama ve idrak yeteneği olmayan kimse ihtilat için aranan sayıya dahil değildir.⁴⁸ Dilekçe, elektronik posta ya da kısa mesajla gerçekleştirilen gıyapta hakarete de en az üç kişinin dahili gerekir.⁴⁹

İfade edelim ki, Kanunkoyucunun TCK m. 125/4'te suçun nitelikli hali olarak düzenlediği aleniyet, ihtilattan farklıdır. Suç teşkil eden hakaretin çok sayıda kişi tarafından öğrenilmesi mümkün olacak şekilde icra edilmesi halinde aleniyet söz konusudur.⁵⁰ Bu bakımdan eylem, hem gıyapta, hem aleni olabilir.⁵¹

II. Manevi Unsur

a. Huzurda hakaret bakımından failin hareketi

Huzurda hakaret eylemini gerçekleştiren failin kastı konusunda, doktrinde "olası kast" yeterli görülmektedir. Buna göre; fail, sarf edecek olduğu sözlerin mağdurun onur ve haysiyetini zedeleyeceğini bilmelidir. Ayrıca mağdurun onur ve haysiyetinin zarar göreceğini "göze alma" seviyesinde de olsa istemesi gerekir.⁵² Ancak Yargıtay, hakaretin neticesi harekete bitişik suç olması, suç kastının varlığı için eylemin iradi olarak gerçekleştirilmesinin yeterli olması ve kanunda öngörülen neticenin hareketin gerçekleşmesi ile zorunlu olarak doğması nedeniyle, suçun olası kast ile işlenemeyeceği görüşündedir.⁵³

⁴⁷ "Somut olayda, sanığın, mağdur Cumhuriyet savcısına yönelik hakaret söylemini duyan tanıklar ... ve ... dışında kimsenin olmayışı karşısında; gıyapta hakaret suçu için öngörülen "en az üç kişiyle ihtilat" ögesinin oluşmamaacağı gözetilmeden, "diğer polis memurlarının ve şahısların da duyabileceği şekilde" gibi yerinde görülmemeyen gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi..." Yargıtay 18. CD, 3.12.2018, 2018/16290. Ayrıca bkz. *Sakarya*, 419; *Tezcan/Erdem/Önok*, 601.

⁴⁸ Yargıtay 4. CD, 2.3.1968, 1968/1282. Ayrıca bkz. *Aydın*, 894; *Centel/Zafer/Çakmut*, 240; *Kocaoğlu*, s. 141; *Koca/Üzülmmez*, 482; *Tezcan/Erdem/Önok*, 602.

⁴⁹ "... Mahkeme hakimi hakkında hakarete bulunan sanığın dilekçesinin birkaç daireye havale edilmesinde ihtilat unsuru teşekkül etmiş sayılır" Yargıtay 4. CD, 8.4.1958, 1958/4977.

⁵⁰ *Tezcan/Erdem/Önok*, 601. *Hafizoğulları/Özen*'e göre, ihtilatta en az üç kişi şartı aranırken, aleniyet için iki ve fazlası kişinin şart koşulması isabetli değildir. Yine, aleniyet için "en az iki kişi" öngörüsü, aleniyetin niteliğiyle bağdaşmaz, zira "aleniyet" tabiri sayısı belirsiz kişileri karşılar, *Hafizoğulları/Özen*, 239.

⁵¹ Doktrinde *Hafizoğulları/Özen*, aleniyet ve ihtilatın farklı kurumlar olmasını vurgulamakla birlikte, aleniyetin oluştuğu hallerde evleviyetle ihtilatın olduğu kanaatindedirler, *Hafizoğulları/Özen*, 239. Yazarlar dile getirdiği görüş, alenen işlenen hakaret suçlarının gıyapta olduğunun kabulü olarak anlaşılabilir. Oysa gerek huzurda, gerekse gıyapta hakaretin alenen işlenmesi mümkündür.

⁵² *Centel/Zafer/Çakmut*, 251; *Koca/Üzülmmez*, 483; *Tezcan/Erdem/Önok*, 606; *Yenidünya/Alşahin*, 60.

⁵³ Yargıtay 2. CD, 8.2.2012, 2012/2455. Ayrıca bkz. *Aydın*, 896.

b. Gıyapta hakaret bakımından failin hareketi

aa. İhtilat Şartının Hukuki Niteliği Üzerine Görüşler

Gıyapta hakaret konusunda, ihtilat şartının hukuki niteliğine ilişkin doktrinde görüş ayrılıkları göze çarpmaktadır. Bazı yazarlar ihtilatı, suçun oluşmasına etki etmemekle birlikte, failin cezalandırılabilirliğine ilişkin bir şart olarak mütalaa etmektedirler.⁵⁴ Bu görüşe göre, ihtilat unsuru gerçekleşmese dahi suç teşkil eden haksızlık tamamlanmıştır. Fakat cezalandırma açısından Kanunkoyucu tarafından ek bir şart getirilmiştir. Bu şart, objektif cezalandırılma şartı olarak değerlendirilmelidir.⁵⁵ TCK m. 125 gerekçesinde yer alan açıklamalardan da, ihtilat şartının Kanunkoyucu tarafından objektif cezalandırılabilme şartı olarak görüldüğü sonucuna varılmaktadır.⁵⁶

Gıyapta hakarete yer alan ihtilat unsuruna ilişkin diğer görüş ise, bu şartın, esasen suçun niteliğine ilişkin olduğu yönündedir (ihtilat kastı).⁵⁷ Haksızlığın içinde mütalaa edilen ihtilatın gerçekleşmesiyle haksızlık tamamlanacağı için Kanunkoyucu, bu şartı suçun niteliğine ilişkin öngörmüştür.

Doktrinde iki ayrı görüş, failin kastı ve kastın kapsamına ilişkin değerlendirmeleri farklılaştırır. “İhtilat unsuru” suç açısından objektif cezalandırılma şartı olarak kabul edilirse, bu durumda failin kastının kapsamında olması gerekmez. Böylelikle failin, sarf ettiği sözlerin mağdurun onur ve haysiyetini zedeleyeceğini bilmesi ve istemesi yeterlidir. Ayrıca ihtilatın gerçekleşmesini istemesi aranmayacaktır. Çünkü objektif cezalandırılma şartı, failin kastı kapsamında olması gereken bir unsur değildir.

Doktrinde savunulan diğer görüş dikkate alındığında kastın, suçun unsurlarını, haliyle ihtilatı da kapsamı gerekir. Böylelikle fail, icra ettiği eylemde “ihtilat”ı da bilmeli ve istemelidir. Belirtelim ki Yargıtay, emsal olaylarda “ihtilat şartı”nı kastın kapsamında değerlendirmektedir.⁵⁸

⁵⁴ Artuk/Alşahin, 22; Demirbaş, 214; Ersoy, 226; Kangal, 161; Koca/Üzülmez, 481; Özgenç, 670.

⁵⁵ Demirbaş, 214; Ersoy, 226; Kocaoğlu, s. 132; Koca/Üzülmez, 481; Özgenç, 670.

⁵⁶ Doktrinde Hafizoğulları/Özen, ilgili madde metninde yer alan “cezalandırılabilmesi için” ifadesine rağmen, ihtilatın objektif cezalandırılabilme şartı olarak görülemeyeceği kanaatindedirler, Hafizoğulları/Özen, 239.

⁵⁷ Arısoy, 168; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, 431; Aydın, 895; Centel/Zafer/Çakmut, 241; Hafizoğulları/Özen, 239; Kayaççiçek, 94; Özbek/Doğan/Bacaksız, 524; Sakarya, 413; Soyaslan, 304; Tezcan/Erdem/Önok, 602 vd.; Yenidünya/Alşahin, 60.

⁵⁸ “Hakaret suçu mağdurun olmadığı veya mağdurun doğrudan vakıf olamayacağı bir şekilde işlendiğinde gıyapta hakaret suçu oluşmaktadır. Ancak gıyapta hakaret suçunun cezalandırılması için, failin mağdur dışında toplu veya dağınık en az üç kişiyle ihtilat ederek bu suçu işlemesi gerekmektedir. Suçun faili ihtilatı bilerek ve isteyerek gerçekleştirmelidir” Yargıtay 18. CD, 10.12.2018, 2018/19753; aynı yönde bkz. Yargıtay 18. CD, 4.12.2018, 2018/16363.

bb. İhtilat unsurunun hukuki niteliğine bağlı sonuçlar

Dile getirilen ilk görüşlerdeki farklılık, failin içerdiği haksızlığa etki etmekte ve failin kastına bağlı ya da onun kastının ayrı şekilde cezalandırılmasına neden olmaktadır. Gerçekten; şayet ihtilat şartı suçun unsuru olarak görülürse, mutlaka failin kastının kapsamında yer alması gerekir. Bu durumda ayrıca; failin eyleminin yayılma durumunu “göze alma” seviyesinde isteyerek “olası kast” ile hareket etmesi halinde de cezai sorumluluğu kabul edilmelidir. Oysa ihtilat şartı, objektif cezalandırılabilme şartı şeklinde anlaşılırsa, failin kastının ihtilatı kapsamı aranmaz.⁵⁹ Başka deyişle fail, sarf ettiği söz veya sergilediği davranışın mağdurun onurunu zedeleyeceğini bilmeli ve istemelidir. Fakat gıyapta hakaret halinde, eyleminin en az üç kişiyle ihtilat edilerek gerçekleşmesi konusunda kastı olup olmadığı önemli değildir. Failin bu hususta kastı olmasa dahi, TCK m. 125 gereğince cezalandırma cihetine gidilir.⁶⁰

İhtilatın kastın kapsamında değerlendirilmesi halinde, suçun tamamlanma anı son (üçüncü) kişinin hakaretimiz ifadeleri öğrenme anıdır.⁶¹ Failin, onur kırıcı isnatta bulunması veya sövmesi halinde, eyleminin yayılma kastı varsa, üçüncü kişi öğrenene dek eylemin teşebbüs aşamasında kaldığını kabul etmek gerekir.⁶² Bu durum, bir bakıma posta yoluyla başkasına hakaret eden failin mektubunun, muhatabı tarafından henüz okunmadan alınması örneğine benzer. Ne var ki Yargıtay; ihtilatı kast kapsamında görmeye birlikte, teşebbüsü mümkün görmemektedir.⁶³ İhtilatın objektif cezalandırma şartı olarak mütalaa edilmesi halinde ise gıyapta hakarete teşebbüs mümkün değildir.

İhtilat şartının kast kapsamında kabulü halinde; failin, eyleminin yayılma ihtimali üzerine hataya düşmesi halinde TCK m. 30/1 kapsamında kastı kaldıran hatadan (unsur yanılışı) bahsetmek gerekir; çünkü bu halde ihtilat suçun unsuru olarak benimsenmiştir. Yargıtay, ihtilat unsurunu suçun unsuru olarak mütalaa etmekte iken, eski tarihli bir kararında huzurda hakarete ilişkin unsur yanılışına düşen sanığın, ihti-

⁵⁹ Üzülmöz/Akkaş, 74; Kangal, 161.

⁶⁰ Bekar, 225; Kangal, 161.

⁶¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, 436; karşı. Özbek/Doğan/Bacaksız, 512.

⁶² Gıyapta hakaret suçuna teşebbüsün mümkün olmadığı yönünde görüş için bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, 436.

⁶³ Emsal olayda Yargıtay, halihazırda mağdur harici iki kişinin olaya vakıf olduğunu belirtmiş ve önceden verilen mahkumiyet hükmünü bozmuştur, bkz. Yargıtay 18. CD, 3.12.2018, 2018/16290.

lat şartı gerçekleşmesi halinde gıyapta hakarettten cezalandırılabilceği kanaatinde-
dir.⁶⁴ Oysa bu yorum, ihtilatı objektif cezalandırma şartı olarak kabul etmek anlamına
gelir.

cc. Değerlendirme ve Hukuki Önerimiz

Kanunkoyucu, suç politikası gereğince gıyapta hakaretin cezalandırılmasında
ihtilat şartı öngörmüştür. Bu şartın hukuki niteliği ise net olarak vasıflandırılmış değıl-
dir. Ancak madde metnindeki ifade, ihtilatın objektif cezalandırma şartı olarak müta-
laa edilmesini zorunlu kılar. Zira gıyapta onur, şeref ve saygınlığı rencide edecek olgu
isnadı veya sövme ile esasen haksızlık gerçekleşmiştir. Fakat cezalandırma için sarf
edilen sözlerin yayılması şart koşulmuştur. Ne var ki ihtilat unsuru objektif cezalan-
dırma şartı olarak kabul edilirse, Kanunkoyucunun cezalandırma alanını sınırlandırma
gayesinin karşısında – suçun niteliği gereği – failin, eylemin yayılmasını istemediğı
halde cezai sorumluluğı doğmaktadır. Bu noktada objektif cezalandırma şartının ce-
zalandırma alanını daraltması özelliğı ile TCK m. 125'te yer alan ihtilat şartının nitelik
bakımından uyuşmadığı görölmektedir.

TCK m. 125'te öngörülen ihtilat şartının hukuki niteliğı failin kastı ile doğrudan
ilişkili sonuçlar doğurmakta, bu durum hata hükümlerinin uygulanabilirliğini etkile-
mekte (TCK m. 30/1), yine teşebbüs bakımından ayrı değerlendirme gerektirmektedir.

Varılan sonuç, ihtilat şartına dair kanun değışikliğı yapılması zorunluluğunu or-
taya koymaktadır. Elbette kişilerin şeref ve haysiyeti, sadece onların varlığında değıl,
yokluklarında da korunmalarını gerektirir. Ancak mevcut düzenleme doktrin ve Yargı-
tay uygulanmasında ya yasa metniyle, ya da kurumların hukuki niteliğıyle tam olarak
uyuşmamaktadır.

Alman Ceza Kanunu 186. maddesi, “gıyapta hakaret” suçunun yeniden ele alın-
masında yol gösterici olabilir.⁶⁵ Alman Hukukunda, hakaret suçunda “ihtilat şartı” diye

⁶⁴ Yargıtay 4. CD, 7.10.1997, 1997/7997. Karar hakkında ayrıca bkz. Koca/Üzülmez, 480.

⁶⁵ § 186 StGB Üble Nachrede: *Wer in Beziehung auf einen anderen eine Tatsache behauptet oder verbreitet, welche denselben verächtlich zu machen oder in der öffentlichen Meinung herabzuwüchtigen geeignet ist, wird, wenn nicht diese Tatsache erweislich wahr ist, mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe und, wenn die Tat öffentlich oder durch Verbreiten von Schriften (§ 11 Abs. 3) begangen ist, mit Freiheitsstrafe bis zu zwei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft. Türkçe metin için bkz. Yenisey, Feridun/PlagemannGottfried: Alman Ceza Kanunu (Strafgesetzbuch), 2. Baskı, İstanbul 2015. “Her kim, diğeri bir kişi hakkında, onun onurunu, şerefini ve saygınlığını rencide edebilecek veya onu kamuoyunda aşağılayabilecek nitelikte bir olguyu isnat eder veya yayarsa ve bu olgu gerçekliğı kanıtlanmış bir olgu değılse, bir yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile ve eğer fiil aleni olarak veya yazı ile (m. 11 fıkra 3) yayarak işlenirse, iki yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır.*

bir şart öngörülmemiştir. Ancak kişi, başkası hakkında ve onun yokluğunda onur, şeref ve saygınlığını zedeleyici, gerçek olmayan bir olgu isnat eder ya da yatarsa, “Kötüleme (Üble Nahrede)” suçunun faili olacaktır. Görüldüğü üzere, Alman Ceza Hukuku’nda mağdurun yokluğunda sarf edilen hakaratimiz ifadelerin cezalandırılmasına ayrı bir suç başlığı altında yer verilmiş, hakaret suçu içinde seçimlik hareket şeklinde düzenlenmemiştir.

Alman Ceza Kanunu’nun 186. maddesinde yer alan “yayıma”nın kaç kişiyle gerçekleştiğinin önemi yoktur.⁶⁶ Ayrıca, “yayıma” durumunun failin kastı kapsamında olması aranmamaktadır.⁶⁷ Failin başkası hakkında onur kırıcı sözler sarf ederken, sözlerle muttali olan kişiye eylemi yaymayacağı konusunda güvenmesi halinde dahi suç gerçekleşmiştir.⁶⁸ Ama bu husus, bir cezalandırma şartı ihtiva etmez; zira eylem hakaratimiz ifadelerin kullanılmasıyla tamamlanır.⁶⁹

Türk Ceza Hukuku’nda “ihtilat” unsurunun varlığıyla ortaya çıkan sorunlara çözüm olarak; gıyapta hakaretin TCK m. 125’te bir seçimlik hareket olarak değil, ayrı bir maddede, başlıca bir suç türü olarak düzenlenmesi isabetli olacaktır. Böylelikle gıyapta hakaretin ayrı bir “ihtilat şartı”na bağlı kılınması ihtiyacı da kendiliğinden kalkacak, şartın varlığıyla doğan tartışmalar sona bulacaktır.

⁶⁶ Schönke/Schröder/Eisele/Schittenhelm, § 186, Rn. 8.

⁶⁷ MüKoStGB/Regge/Pegel, § 186, Rn. 18.

⁶⁸ MüKoStGB/Regge/Pegel, § 186, Rn. 18; Zaczyk (Nomos Kommentar Kindhäuser/Neumann/Paeffgen), § 186 Rn. 10. Karşı görüşte Lackner/Kühl, § 186, Rn. 5.

⁶⁹ MüKoStGB/Regge/Pegel, § 186, Rn. 18; Schönke/Schröder/Eisele/Schittenhelm, § 186, Rn. 17.

KAYNAKLAR

- Arısoy, Mine*: “Hakaret”, TBBD 72/2007, S. 153–205
- Artuk, M. Emin/Gökçen, Ahmet/Alışahin, M. Emin/Çakır, Kerim*: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. Baskı, Ankara 2018
- Artuk, M. Emin/Alışahin, M. Emin*: “Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Zamanaşımı”, MÜHF-HAD, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, S. 17–44
- Aydın, Devrim*: “Türk Ceza Kanununda Hakaret Suçu”, MÜHF-HAD, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, S. 879–918
- Bekar, Elif*: Objektif Cezalandırılabilme Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Suçlar, İstanbul 2017
- Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem*: Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt: I, 3. Bası, İstanbul 2016
- Demirbaş, Timur*: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Ankara 2018
- Ersoy, Uğur*: Ceza Hukukunda Objektif Cezalandırılabilme Şartları, Ankara 2015
- Kayanççek, Murat*: Şerefe Karşı Suçlar, Ankara 2008
- Kocaoğlu, Serhat Sinan*: Uluslararası (AİHM) ve Ulusal Yargı İçtihatları Çerçevesinde Hakaret Suçu, Ankara 2019
- Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan*: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2018
- Nomos Kommentar Strafgesetzbuch (Kindhäuser/Neumann/Paeffgen)*, 5. Aufl., Baden-Baden 2017
- Özgenç, İzzet*: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası, Ankara 2017
- Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar*: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 2019
- Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem*: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, 5. Baskı, Ankara 2016
- Kangal, Zeynel*: “Cezalandırılabilirliğin Objektif Koşulları”, İÜHF, C. LXVIII, S.1-2, 2010, S. 151–168
- Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch (MüKoStGB/Regge/Pegel)*, 3. Aufl., München 2019
- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan*: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2016
- Sakarya, Utku Coşkun*: “Gıyapta Hakaret Suçunda İhtilat Unsuru”, Ankara Barosu Dergisi, 2013/2, S. 411–424
- Strafgesetzbuch Kommentar (Schönke/Schröder/Eisele/Schittenhelm)*, 30. Aufl., München 2019
- Strafgesetzbuch Kommentar (Lackner/Kühl)*, 29. Aufl., München 2018

Soyaslan, Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2016

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat: Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2018

Üzülmez, İlhan/Akkaş, Ahmet Hulusi: “Suçun Yapısında Objektif Cezalandırılabilme Şartları”, EÜHFD C: II, S: 1-2, 2007, S. 71–87

Yenidünya, Ahmet Caner/Alışahin, Mehmet Ali: Bireyin Şerefine Karşı Suçlar, TBBD 68/2007, S. 43–93

Yenisey, Feridun/PlagemannGottfried: Alman Ceza Kanunu (Strafgesetzbuch), 2. Baskı, İstanbul 2015